Letteratura u Storja

"Tristia Ex Melito Gaudo"

L-iskoperta ta' Manuskritt Poetiku Medjevali li jitfa' dawl ġdid u importanti fl-istorja ta' gżiritna

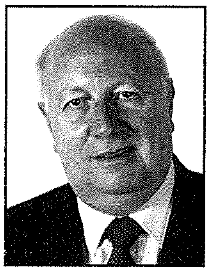

kitba ta' ANTON TABONE

Dan hu t-titolu ta' ktieb li ġie mniedi ftit ġimgħat ilu u li jikkonsisti f'poeżija magħmula minn 'l fuq minn erba' t'elef vers u miktuba minn bniedem - aktarx Sqalli- li kien eżiljat fil-gżira ta' Għawdex għax seta' kisirha ma' Ruġġieru, ir-re tiegħu. Il-manuskritt oriġinali x'aktarx li nkiteb bejn is-snin 1135 u 1151.

Il-poeżija hija taħt forma ta' lamentazzjoni fejn l-awtur qiegħed jitlob bil-ħniena lill-Awtoritajiet biex iħalluh joħroġ mill-eżilju li kien impost fuqu, u jirritorna lura. Sadanittant jinsab jirrakkonta, dejjem permezz tal-lamentazzjoni tiegħu, x'sab u x'kien għaddej fil-post ta' l-eżilju, fosthom l-attakk tar-Re Ruġġieru fuq Għawdex. Ismu baqa' mhux magħruf, iżda ċertament kitbitu titfa' dawl ġdid u mill-iktar interessanti fuq l-istorja mdallma ta' pajjiżna tul dak il-perijodu. **U hu ta' interess ikbar għalina l-Għawdxin għax juri li gżiritna sa mill-ibgħad żminijiet tiffigura b'mod prominenti fis-sehem kbir tagħha fis-sawrien ta' l-istorja tal-pajjiż sħiħ.**

Din hi bejn wieħed u ieħor l-introduzzjoni tiegħi ta' kif fhimt jien dan il-ktieb fiċ-ċirkostanzi li sibt ruħi fihom meta ġejt avviċinat biex immexxi diskursata minn *panel* ta' nies preċiżament fl-okkażjoni tat-tnedija tal-ktieb msemmi, fis-sala tal-Ministeru ġewwa Għawdex. Fil-ġimgħa ta' qabel dan, l-istess ktieb kien ra l-*launching* tiegħu ġewwa Malta minn panel taħt it-tmexxija tal-President Emeritu Ugo Mifsud Bonnici. Nistqarr mill-ewwel li meta ġejt avviċinat fuq is-suġġett, ir-reazzjoni mmedjata tiegħi kienet li ma ħassejtnix kompetenti biex nassumi rwol ta' tmexxija ta' diskussjoni fuq materja li b'mod kważi assolut ma kont naf xejn dwarha, ħlief dak li qrajt fil-qosor ħafna f'xi ġurnal, inkwantu li **Għawdex seta' kellu Isqof jgħix fih disa' mitt sena ilu**. Għalhekk ħassejt li dan kien ktieb mhux tas-soltu. Speċjali u speċjalizzat f'materja li sa dak il-ħin kienet kompletament estranea għalija. Lil min avviċinani biex immexxi l-*panel* xtaqt użajtlu l-espressjoni bl-Ingliż li *this is all Greek to me* u nitbiegħed mill-impenn. Iżda hu wegħidni li kien sejjer jakkwistali kopja tal-ktieb u possibbilment xi notamenti miegħu sabiex inkun f'pożizzjoni suret in-nies fil-ġurnata miftehma għall-*launching*. Aċċettajt b'kondizzjoni li rrid nara l-affarijiet u nifhimhom aħjar.

Meta l-ktieb wasal f'idejja intbaħt malajr li bla ma pprevedejt, kont qarribt il-boċċa mal-likk meta fil-bidu ħassejt li l-proġett għat-tnedija kien qisu Grieg għalija! Għax skoprejt li l-element Grieg kien janima l-poeżija u r-rakkont tagħha. Fis-sens li **l-poeżija fl-oriġini tagħha hi miktuba fil-lingwa Griega u tirrakkonta iż-żmien fejn l-influenza Griega u Biżantina kienet tiddomina dik il-parti tal-Mediterran, inkluż pajjiżna.** Per eżempju, fl-introduzzjoni tal-ktieb, skoprejt li għadd ta' kunjomijiet f'pajjiżna ġejjin mill-Grieg bħal Anastasi, Apap, Bonnici, Burlò, Cachia, Calleya, Callus, Coleiro, Camenzuli, Cumbò, Cuschieri, Grech, Kirkop, Mallia, Piscopo, Schembri, Stafrace u oħrajn. Skoprejt li anki l-kelma "Xlendi" ġejja mill-Grieg kif ukoll il-kelma "quċċija"...u "Lapsi". **Il-qofol, iżda li jirriżulta mill-poeżija huma l-versi li juru li f'dik l-epoka il-komunità tal-Insara ġo pajjiżna kienet ikkonċentrata f'Għawdex b'isqof jgħix fil-gżira ukoll. L-implikazzjoni ta' din l-affermazzjoni turi l-eżistenza tal-kontinwità tal-Kristjaniżmu f'pajjiżna minn qabel il-wasla ta' l-Għarab sa wara t-tluq tagħhom u li Għawdex seta' kien dik il-parti tal-pajjiż li salva u ppriserva dik il-kontinwità.**

Ta' min jgħid ukoll li kopja ta' din il-poeżija tinsab fil-Bibljoteka Nazzjonali ta' Madrid fi Spanja. Hu magħruf ukoll li fis-sena 1551, is-sena ta' l-Assedju fuq Għawdex, meta tista' tgħid il-popolazzjoni kollha tal-gżira ngarret lejn Kostantinopli b'ħafna ħwejjeġ u dokumenti jingarru magħha ukoll, dan id-dokument (il-poeżija), setgħet inxtrat fl-istess post u reġgħet bidlet l-idejn iżjed tard f'Palermo jew Messina u spiċċat depożitata f'Madrid.

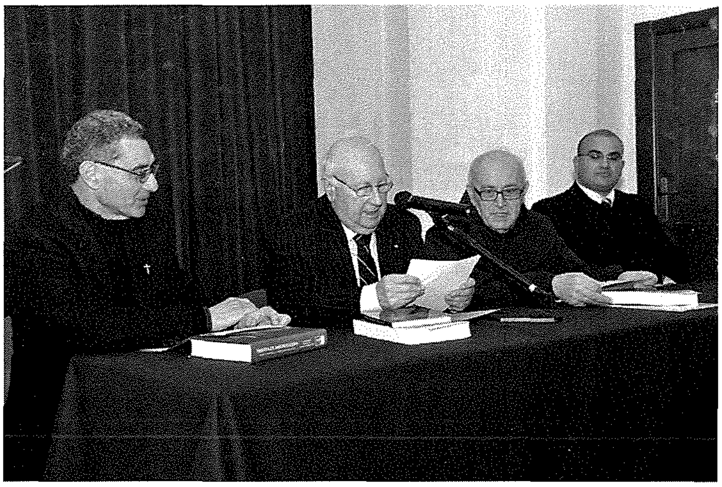

Fl-introduzzjoni tiegħi fi tnedija tal-ktieb għamilt osservazzjonijiet bil-fehma li nħajjar lill-kelliema fil-*panel* u lil dawk preżenti jersqu lejhom fil-ħin tad-deliberazzjonijiet tagħhom, imma nistqarr bla suċċess. Dawn l-osservazzjonijiet kienu jikkonsistu f'dan li jidher hawn taħt :-

- in-neċessità li r-riċerka fuq ix-xogħol ta' dan il-ktieb għandha tkompli twessa' it-tagħrif u l-għarfien fuq il-perijodu taż-żmien li jkopri l-istess ktieb;
- ir-rikonoxxenza minn kulħadd tax-xogħol kbir u fejjiedi li wettqu l-awturi;
- **li din il-poeżija qed titfa' dawl fuq il-kontinwità tal-preżenza Kristjana f'Għawdex meta din setgħet intilfet fil-frattemp ġewwa Malta**;
- jekk minn dan kollu jistax wieħed jasal għal konklużjoni li fil-perijodu msemmi Għawdex kellu amministrazzjoni separata u distinta minn dik f'Malta, għax altrimenti jkun diffiċli taċċetta li l-Kristjaniżmu kien jinsab taħt persekuzzjoni ġewwa Malta, imma mhux ukoll ġewwa Għawdex;
- **jekk hux qiegħed jiġi ssuġġerit illi l-ħakma Għarbija f'Malta kienet waħda totali, ħafna iżjed milli setgħet kienet f'Għawdex**;
- l-importanza vitali u indispensabbli ta' riċerka fl-arkivji f'pajjiżi tal-Mediterran ta' madwarna bil-għan t'aktar studji fuq l-istorja ta' pajjiżna;
- **jekk wieħed għandux jasal biex jistaqsi jekk il-Kristjaniżmu f'Malta reġax daħal għax din id-darba kien xprunat mill-gżira Għawdxija.**

Il-membri tal-panel kienu l-Monsinjur Joseph Bezzina mogħni bi tliet gradi akkademiċi fl-Istorja, fosthom dottorat fl-Istorja tal-Knisja. Huwa *lecturer* ta' l-Istorja tal-Knisja u tal-Patroloġija fis-Seminarju t'Għawdex, u fil-Fakultà tat-Teoloġija fl-Università ta' Malta, kif ukoll il-fundatur tal-Arkivju Nazzjonali-Sezzjoni ta' Għawdex. Membru ieħor ta' l-istess panel kien iż-żagħżugħ George-Frans Vella, studjuż tal-Latin u tal-Grieg u li bħalissa qiegħed jagħmel ir-riċerka għal MA fil-lingwa Griega fl-Università. Din ir-riċerka tikkonsisti f'traskrizzjoni u studju ta' parti minn manuskritt li fih priedka ta' San Teodoru. Jinteressa ruħu fl-istorja lokali u bħalissa qiegħed jgħallem il-Latin fis-Seminarju ta' Għawdex. Patri Ġorġ Aquilina OFM kien ukoll jifforma parti mill-panel. Qaddes fl-1964 u ssokta l-istudji tiegħu fil-*Pontificium Atheneum Antonianum* minn fejn kiseb Dottorat fl-Istorja tal-Knisja u żewġ diplomi fl-Arkeoloġija Kristjana u fl-Arkivistika u Diplomatika. Bibljotekarju tal-Provinċja lokali u għal xi żmien ħadem fl-Arkivju ta' l-Ordni ta' S.Ġwann fil-Bibljoteka Nazzjonali. Riċerkatur assidwu u midħla sew ta' l-Arkivji Maltin, ta' Sqallija u ta' l-Arkivju Sigriet tal-Vatikan.

Kienu preżenti waqt it-tnedija tnejn mit-tliet awturi tal-ktieb. Filwaqt li sellimtilhom, fakkarthom fis-seminar li kienu ħadu sehem fih fis-sena 1995, organizzat mill-Ministeru għal Għawdex, miċ-Ċentru tal-Università u mid-ditta *Lowenbrau* Malta bit-tema '*Gozo and its Culture*'. Il-Professur Horatio Vella kien tkellem fuq '*Gozo in classical literature*' u l-Professur Stanley Fiorini fuq '*The Gozitan Milieu During the Late Middle Ages and Early Modern Times.*' Il-parteċipazzjoni tagħhom dakinhar u llum tixhed l-interess li għandhom fuq l-istorja ta' Malta permezz ta' Għawdex. L-awtur l-ieħor tal-ktieb li ma kienx preżenti hu r-Revdu Joseph Busuttil. Is-seminar msemmi kien sar taħt il-patroċinju tal-President tar-Repubblika ta' dak iż-żmien Ugo Mifsud Bonnici li fid-diskors tiegħu kien stqarr li "......*the yeast from Gozo was definitely kneaded into the whole country's assertion of its independent nationhood.*" Stqarrija li toqgħod sew, u tapplika għal kull żmien. **Fil-fehma tiegħi dan il-ktieb jista' jippreżenta manifestazzjoni oħra ta' kif il-gżira ż-żgħira ta' l-Arċipelagu Malti minn dejjem kellha sehem kbir fil-kontribut rilevanti daqs kemm hu indispensabbli, li tat u tibqa' tagħti fil-bini ta' l-istorja ta' pajjiżna.**
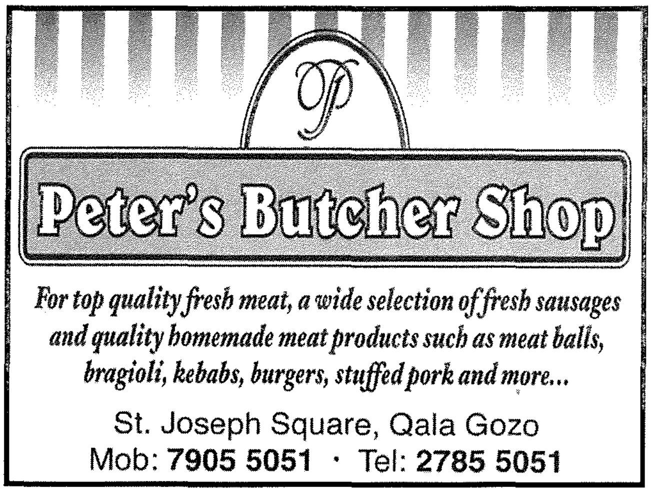
anton.tabone@onvol.net